

Asia: HE 70/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölainsäädännön ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Invalidiliitto kiittää ympäristövaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölainsäädännön. Invalidiliitto lausuu huomionsa erityisesti edustamiensa fyysisesti vammaisten tai toimintaesteisten ihmisten näkökulmasta.

Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden valtakunnallinen vaikuttamisen järjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on noin 22 000 henkilöjäsentä ja 138 jäsenyhdistystä.

Invalidiliitto pitää tärkeänä lain yleistä tavoitetta (1§) turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa. Jotta jokaisen tosiasiallinen osallistumismahdollisuus sekä avoin tiedottaminen voisivat toteutua, tulee huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta kaikessa vuorovaikutuksessa ja tiedottamisessa, YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista artiklan 9 ja artiklan 21 mukaisesti.

On hyvä, että rakennetun ympäristön esteettömyys on nostettu oman otsikon alle esityksen kohdassa 12.2. Yhdenvertaisuus (12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyhteisö). Kohdassa tuodaan esiin sekä kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita YK:n vammaisyleissopimuksen kautta, että kansallisen lainsäädännön, perustuslain ja yhdenvertaisuuslain välityksellä. Osio päättyy tärkeään toteamukseen, jonka mukaan kaava mahdollistaa ja ohjaa alueen ja toimintojen esteetöntä toteutusta ja että alueidenkäyttölaki on siten keskeinen osa vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa. Tämän ajatuksen toivoisi siirtyvän vahvemmin myös lakitekstiin ja kulkevan mukana lain pykälätasolla.

Esteettömyyden vaatimus lakipykäliin

Vammaiset sekä liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt mainitaan Alueiden käytön suunnittelun tavoitteissa (5 §). Esityksen perustelujen mukaan nämä tavoitteet eivät kuitenkaan sellaisinaan voi olla yksittäistä kaavaa koskevan muutoksenhaun perusteena. Näin onkin tärkeää, että vammaisten sekä liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen turvataan sitovissa pykälätason vaatimuksissa.

Yleiskaavan sisältövaatimuksista (34 §) ja asemakaavan sisältövaatimuksista (50 §) puuttuu vaatimus esteettömyyden toteutumisesta. Esteettömyys mainitaan vain pykälien perusteluissa. Invalidiliitto ehdottaakin esteettömyyden sisällyttämistä seuraaviin kohtiin:

- 34 § 5) ”turvalliseen, terveelliseen, **esteettömään** ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön;”
- 50 § ”Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle, **esteettömälle** ja viihtyisälle elinympäristölle, ...”

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus on turvattava rinnakkain

Invalidiliitto pitää hyvänä muutosta, jolla termi ”saavutettavuus” saadaan osaksi pykälämuotoilua (50 §). Saatavuus ja saavutettavuus tarkoittavat kuitenkin eri asioita ja olisi tärkeää, että nämä molemmat toteutuisivat palvelujen osalta - Palvelun tulee olla alueella ylipäättään saatavilla, jotta se voisi toteutua asiakkaan kannalta esteettömästi ja saavutettavasti.

Invalidiliitto ehdottaakin, että vaatimus palvelujen alueellisesta saatavuudesta sisältyisi lakiin myös jatkossa; ”Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset (...) palvelujen **saatavuudelle** ja saavutettavuudelle ...”

Vammaisvaikutusten arviointi osaksi kaavan laadintaa

Invalidiliitto muistuttaa, että YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 2 (Määritelmät) mukaan kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. YK:n vammaiskomitea yleiskommentissa nro. 6 (2018) määrittelee kaikille sopivan suunnittelun sisältyvän ennakkoon palveluiden ja tuotteiden sekä ympäristöjen systeemiin sekä prosesseihin kuuluvaksi. Täten Invalidiliitto peräänkuuluttaakin sosiaalisten vaikutusten arvioimista, erityisesti vammaisten henkilöiden osalta (vammaisvaikutusten arviointi VAVA).

Kaavaa laadittaessa tulisi selvittää vaikutukset (78 §) vammaisten henkilöiden asumiseen ja elinympäristöön, liikkumiseen ja esteettömiin matkaketjuihin, palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen, turvallisuuteen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiin.

Kaavoitukseen osallistumisen on oltava saavutettavaa ja monikanavaista

Esityksessä (§ 79–83) tiedottaminen painottuu yleiseen tietoverkkoon. Esimerkiksi nykyisestä käytännöstä ilmoittaa valmisteluvaiheen osallistumismahdollisuuksista sanomalehdessä luovuttaisiin ja muu tiedottaminen jäisi pitkälti tapauskohtaisen harkinnan varaan.

Invalidiliitto haluaa muistuttaa, että kaavoitusmenettelyn kaikessa tiedottamisessa tulee varmistaa viestinnän saavutettavuus ja monikanavaisuus. Myös vuorovaikutustilanteiden esteettömyydestä ja saavutettavuudesta tulee huolehtia asianmukaisesti YK:n vammaisyleissopimuksen 4. artiklan 3. kohdan edellyttämällä tavalla.

Esitys (81 §) mahdollistaa valmisteluvaiheen kuulemisen yhdistämisen kaavan vireilletulosta ilmoittamiseen. Menettelyn nopeuttaminen ei saa lyhentää tosiasiallista osallistumisaikaa tai estää osallistumiseen tarvittavan tuen järjestämistä.

Jotta tosiasiallinen osallistuminen kaavoitusmenettelyn aikana saadaan varmistettua, Invalidiliitto edellyttää lakiin ja/tai sen perusteluihin kirjattavaksi seuraavia kohtia:

- saavutettavat sähköiset asiakirjat,
- karttojen saavutettavat tekstivastineet ja/tai vaihtoehtoiset esittämistavat,
- tietoa myös selkokielellä,
- sähköisten palvelujen rinnalle vaihtoehtoisia asiointikanavia,
- riittävästi aikaa mielipiteen ja muistutuksen valmisteluun,
- osallistumiseen tarvittava neuvonta ja kohtuulliset mukautukset.

Vammaiset henkilöt ja heitä edustavat tahot osallistettava valmisteluun

Esityksessä (§ 87–89) kaavaehdotuksesta pyydetään lausunto ”tarpeen mukaan muilta keskeisiltä yhteisöiltä”. Tämä ei vielä yksin takaa vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien tahojen osallistumista.

Vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien tahojen osallistuminen on varmistettava YK vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti erityisesti silloin, kun kaavalla voi olla vaikutuksia vammaisten henkilöiden oikeuksiin tai elinolosuhteisiin. Tätä osallistamisvelvoitetta voidaan toteuttaa kuulemalla esimerkiksi vammaisneuvostoja.

Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskeva esitys voi pidentää asiointimatkoja

Ehdotetusta sääntelystä (65 §) poistuvat nykyiset erityiset vaatimukset siitä, että palvelujen tulee olla mahdollisuuksien mukaan saavutettavissa joukkoliikenteellä ja kevyellä liikenteellä ja että asiointimatkojen tulee olla kohtuullisia.

Hallituksen esityksen omassa vaikutusarvioinnissa todetaan, että muutokset voivat pidentää asiointimatkoja. Tämä voi heikentää erityisesti niiden vammaisten henkilöiden asemaa, jotka eivät voi ajaa autoa tai ovat riippuvaisia esteettömästä joukkoliikenteestä, kuljetuspalveluista ja toimivista matkaketjuista.

Invalidiliitto ehdottaakin, että nykyiset palvelujen saavutettavuutta ja kohtuullisia asiointimatkoja koskevat vaatimukset säilyvät laissa jatkossakin.

Muutoksenhakuoikeuden kaventamista on arvioitava kriittisesti

Ehdotetun (114 §) mukaan kunnan jäsenen yleinen valitusoikeus poistuisi valtaosasta sellaisia asemakaavoja, jotka laaditaan voimassa olevan yleiskaavan mukaisesti. Rekisteröidyn paikallisen tai alueellisen yhdistyksen valitusoikeus puolestaan edellyttäisi pääsääntöisesti, laissa mainittuja poikkeuksia lukuun ottamatta, että yhdistys on tehnyt kaavaehdotuksesta muistutuksen. Saavuttamatta jäänyt ilmoitus tai saavuttamaton kaava-aineisto voisi siten johtaa myös yhdistyksen oikeussuojan heikkenemiseen.

Invalidiliitto esittääkin, ettei yhdistyksen valitusoikeutta tule sitoa aikaisempaan muistutukseen ainakaan silloin, kun tiedottaminen, aineisto tai osallistumismenettely ei ole ollut saavutettava.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 4. syyskuuta 2026

Janne Juvakka
toimitusjohtaja

Laura Andersson
johtaja, yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Lisätietoja: Johanna Hätönen, esteettömyysasiantuntija, johanna.hatonen@invalidiliitto.fi